

TAYYORLOV GURUH BOLALARIDA IJTIMOY-KOMMUNIKATIV KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISHDA ROLLI O'YINLARNING TURLI SHAKLLARI

Ergasheva Gulbahorxon Alisher qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

1-bosqich magistri

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarining tayyorlov guruhlarida 5-6 yoshli bolalarning ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish jarayonida rolly o'yinlarning turli shakllaridan foydalanish masalalari o'rganilgan. Dramatizatsiya, syujetli va didaktik rolly o'yinlarning pedagogik imkoniyatlari qiyosiy tahlil qilingan hamda har bir o'yin turining muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'ziga xos xususiyatlari aniqlangan.*

Kalit so'zlar: *rolly o'yin, muloqot kompetensiyasi, dramatizatsiya, syujetli o'yin, didaktik o'yin, maktabga tayyorlov, ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalar.*

Abstract: *This article studies the issues of using various forms of role-playing games in the process of forming socio-communicative competencies of 5-6-year-old children in preparatory groups of preschool educational institutions. The pedagogical potential of dramatization, plot-based and didactic role-playing games is comparatively analyzed, and the specific features of each type of game in the development of communication skills are identified.*

Keywords: *role-playing game, communication competence, dramatization, plot-based game, didactic game, preparation for school, socio-communicative skills.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются вопросы использования различных форм ролевых игр в процессе формирования социально-коммуникативных компетенций детей 5-6 лет в подготовительных группах дошкольных образовательных учреждений. Проводится сравнительный анализ педагогического потенциала драматизационных, сюжетно-ориентированных и дидактических ролевых игр, а также выявляются специфические особенности каждого типа игр в развитии коммуникативных навыков.*

Ключевые слова: *ролевая игра, коммуникативная компетенция, драматизация, сюжетно-ориентированная игра, дидактическая игра, подготовка к школе, социально-коммуникативные навыки.*

Kirish. Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Maktabga tayyorlov davrida, ya'ni 5-6 yoshda bolalar faol muloqot qilish, o'z fikr va his-tuyg'ularini ifodalash, boshqalar bilan hamkorlik qilish ko'nikmalarini egallashlari

zarur. Federal davlat ta'lim standartlari va O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim dasturlari bolalarning ijtimoiy-shaxsiy rivojlanishini ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilaydi [1]. Rolli o'yin maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyat turi sifatida muloqot kompetensiyasini rivojlantirish uchun eng samarali vosita hisoblanadi, chunki u bolalarga real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish, turli ijtimoiy rollarni sinab ko'rish va muloqot tajribasini to'plash imkonini beradi [2].

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Tadqiqot nazariy tahlil metodologiyasiga asoslanib, zamonaviy ilmiy adabiyotlar, pedagogik tadqiqotlar va metodologik ishlanmalar tahlil qilingan. L.S. Vigotskiy, D.B. Elkonin va A.V. Zaporozhetning klassik nazariyalari rolli o'yinni bolaning psixik rivojlanishining asosiy mexanizmi sifatida ko'rsatadi. Zamonaviy tadqiqotchilar rolli o'yinlarning kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanishga kompleks ta'sirini ta'kidlaydilar [3]. E.O. Smirnova va S.V. Rybakov zamonaviy maktabgacha ta'limda rolli o'yinlarning transformatsiyasini o'rganib, ularning muloqot kompetensiyasini rivojlantirishdagi rolini yangi ijtimoiy-madaniy sharoitlar kontekstida ko'rib chiqdilar. Dramatizatsiya o'yinlari adabiy asar syujetiga asoslangan bo'lib, bolalar ma'lum matnni ijro etish jarayonida nutq faoliyatini, emotsional ifodalilikni va noverbal muloqot vositalarini rivojlantiradilar [4]. T.N. Doronova va O.A. Karabanova dramatizatsiya o'yinlarining bolalarning og'zaki nutqini boyitish, artikulyatsiya apparatini rivojlantirish va nutq madaniyatini shakllantirish imkoniyatlarini ta'kidlaydilar.

Syujetli-rolli o'yinlar bolalarning ijodiy tasavvurlariga asoslangan bo'lib, unda bolalar mustaqil ravishda syujet yaratadi va rollarni taqsimlaydilar [5]. N.Ya. Mixaylenko va N.A. Korotkova syujetli o'yinlarning bolalarning ijtimoiy munosabatlarini shakllantirish, kelishish va murosaga kelish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi noyob rolini ko'rsatadilar. Syujetli o'yinlarda bolalar real hayotiy vaziyatlarni – do'kon, kasalxona, oila, transport – modellashtiradilar va turli ijtimoiy rollarni bajaradilar. Bu jarayonda bolalar o'zaro muloqot yuritish, o'z pozitsiyasini himoya qilish, boshqalarni tinglash va umumiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini egallaydilar. Syujetli o'yinlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, ular bolalarga ijodiy erkinlik beradi va ijtimoiy tajribani mustaqil qayta ishlash imkoniyatini taqdim etadi [6]. Didaktik rolli o'yinlar aniq pedagogik maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, strukturalashgan vaziyatlar va qoidalar tizimiga ega. I.A. Komarova va A.V. Medvedeva didaktik rolli o'yinlarning muloqot odoblari, nutq etiketini o'rgatish va ma'lum kommunikativ modellarni shakllantirish samaradorligini ta'kidlaydilar. Didaktik o'yinlarda pedagog aniq kommunikativ vaziyatni yaratadi va bolalarni ma'lum nutqiy konstruksiyalarni ishlatishga yo'naltiradi. Masalan, "Do'konda" didaktik o'yinida bolalar so'rov va iltimos shakllari, murojaat formulalari, minnatdorchilik iboralarini amaliy faoliyat jarayonida o'rganadilar. Didaktik

komponent muloqot ko'nikmalarini tizimli va maqsadli shakllantirish imkonini beradi [7].

Natijalar va muhokama. Rolli o'yinlarning uchta asosiy shaklining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, ularning har biri ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda o'ziga xos afzalliklarga ega. Dramatizatsiya o'yinlari nutqiy ifodalilik va emotsional intellekt rivojlantirishda eng samarali vosita hisoblanadi, chunki bolalar tayyor adabiy matn asosida turli emotsional holatlarni ifodalash, tovush kuchi va intonatsiyani boshqarish ko'nikmalarini egallaydilar. Dramatizatsiya jarayonida bolalar harakterni yaratish orqali empatiyadagi ko'nikmalari rivojlanadi va boshqa odamlarning his-tuyg'ularini tushunish qobiliyati shakllanadi. Adabiy asarlarning boyitilgan nutqi bolalarning faol va passiv lug'atini kengaytiradi, grammatik konstruksiyalarni o'zlashtirishga yordam beradi. Biroq dramatizatsiya o'yinlarining cheklangan tomoni shundaki, ular tayyor matnlarga bog'liq bo'lib, bolalarning kommunikativ ijodkorligi va spontan muloqot ko'nikmalari rivojlanishi nisbatan cheklangan bo'ladi.

Syujetli-rolli o'yinlar ijtimoiy interaksiya va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda eng kuchli pedagogik potentsialga ega. Syujetni mustaqil yaratish va rivojlantirish jarayonida bolalar kelishish, murosaga kelish, o'z nuqtai nazarini asoslash, nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish kabi muhim ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalarni egallaydilar. Syujetli o'yinlar bolalarning ijtimoiy rollar repertuarini kengaytiradi va turli ijtimoiy kontekstlarda o'zini tutish tajribasini beradi. Bolalar turli kasbiy va oilaviy rollarni bajarish orqali kattalar dunyosining ijtimoiy munosabatlarini modellashtiradilar va bu ularga real hayotda zarur bo'ladigan muloqot naqshlarini egallashga yordam beradi. Syujetli o'yinlarning dinamik tabiati bolalarni doimiy verbal muloqotga undaydi, chunki o'yin syujetini rivojlantirish, rollarni taqsimlash va muammolarni hal qilish uchun faol nutqiy hamkorlik zarur. Shu bilan birga, syujetli o'yinlarda pedagog tomonidan to'g'ridan-to'g'ri boshqaruv kamroq bo'lganligi sababli, ba'zi kommunikativ ko'nikmalar, xususan nutq madaniyati va muloqot odobi, yetarli darajada shakllanmasligi mumkin.

Xulosa. Rolli o'yinlarning turli shakllari – dramatizatsiya, syujetli va didaktik o'yinlar – tayyorlov guruh bolalarining ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda o'zaro to'ldiruvchi pedagogik vositalar tizimini tashkil etadi. Har bir o'yin turi muloqot ko'nikmalarining ma'lum komponentlarini samarali rivojlantiradi: dramatizatsiya nutqiy ifodalilik va emotsional intellektni, syujetli o'yin ijtimoiy interaksiya va hamkorlik ko'nikmalarini, didaktik o'yin esa muloqot odobi va kommunikativ standartlarni shakllantiradi. Samarali pedagogik ta'sirga erishish uchun bu o'yin shakllarini kompleks va muvozanatli qo'llash zarur, bu bolalarning ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyasini har tomonlama rivojlantirishga va maktab ta'limiga muvaffaqiyatli tayyorlanishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Веракса Н.Е., Комарова Т.С. Современные подходы к развитию коммуникативной компетентности дошкольников // Современное дошкольное образование. 2020. №2. С. 14-23.
2. Смирнова Е.О., Рыбалко С.В. Роль сюжетно-ролевой игры в развитии коммуникативных навыков старших дошкольников // Психологическая наука и образование. 2021. Т. 26. №3. С. 45-58.
3. Бухарова М.А., Исмадова Д.Р. Ўйин фаолияти орқали болаларнинг мулоқот кўникмаларини ривожлантириш // Замонавий таълим. 2022. №4. Б. 67-74.
4. Доронова Т.Н., Карабанова О.А. Игры-драматизации как средство развития выразительности речи детей 5-6 лет // Дошкольное воспитание. 2021. №5. С. 28-36.
5. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Организация сюжетной игры в детском саду: современный подход // Педагогика дошкольного возраста. 2020. №7. С. 12-19.
6. Рахимова Н.С., Абдуллаева Ш.М. Мактабгача ёшдаги болаларда ижтимоий-коммуникатив кўникмаларни шакллантириш методикаси // Педагогик маҳорат. 2023. №1. Б. 89-95.
7. Комарова И.А., Медведева А.В. Дидактические игры с элементами ролевого взаимодействия в подготовительной группе ДОУ // Современный детский сад. 2022. №4. С. 56-62.
8. Максакова А.И., Тумакова Г.А. Речевое развитие дошкольников в игровой деятельности: теория и практика // Вопросы дошкольной педагогики. 2023. №2. С. 33-41.